

«Слава Ісусу Христу!» – «На віки, амінь!»

(До історії впровадження християнського привітання в Україні)

Усі ми, греко-католики, надзвичайно гордимся тим, що саме в нашій Церкві, а зокрема у Галичині, досі зберігся й, попри виклики модерності й секуляризації, надалі побутує давній християнський звичай вітатися при зустрічі один з одним словами «Слава Ісусу Христу!» – «Слава навіки!» («На віки, амінь!»). Ця форма публічного вираження особистої побожності, культури вербального спілкування та доброзичливого ставлення до кожного члена спільноти особливо помітна у сільській місцевості та галицьких містечках. Вона декларує належність особи до певного культурно-релігійного й соціального середовища і засвідчує регіональну пов'язаність віруючого. Будучи видимим наслідком акультурації латинської, православної, протестантської та унійної спільнот на теренах Київської митрополії впродовж XVI–XIX ст., тепер це гасло надає особливого колориту «парафіяльній цивілізації» Української Греко-Католицької й, значною мірою, Православної Церков.

Словосполучення є калькою з латинської «*Laudetur Jesus Christus!*», а в українську мову потрапило за посередництвом польського звороту «*Niech będzie pochwalony Jesus Chrystus!*». Натомість «Слава навіки!» є неточним перекладом латинської фрази «*In saecula saeculorum!*», що дослівно означає «У віки віків!». Формотворчою основою змісту цього привітання є низка сюжетів зі Святого Письма, – спільного джерела віри для всіх християн. Так, Ісус Христос, спроваджуючи Своїх учнів проповідувати Благовість народам, наставляв їх: «Як до дому ж якого ви ввійдете, то найкраще кажіть: "Мир дому цьому!"» (Лука, 10:5). Ісус особисто вітався словами «Мир вам». У день Різдва нашого Спасителя ангели на небі голосили: «Слава Богу на висоті, і на землі мир, і в людях добра воля!» (Лука, 2:14). Християнські привітання зафіксовані й у посланнях апостолів. Зокрема, св. Павло пише до вірних у Римі: «Благодать вам та мир від Бога, Отця нашого, і Господа Ісуса Христа!» У Першому посланні до Тимофія св. Павло промовляє: «Благодать, милість, мир від Бога Отця й Христа Ісуса, Господа нашого!». Натомість св. апостол Петро своє друге Соборне Послання розчинає зі слів: «Благодать вам та мир хай примножаться в пізнанні Бога й Ісуса, Господа нашого!».

Своїй появі у Католицькій Церкві вітання «Слава Ісусу Христу!» («*Laudetur Jesus Christus!*») завдячує душпастирським ініціативам отців єзуїтів з Товариства Ісусового, які зі середини XVI ст. почали використовувати його як засіб євангелізації простого люду в Західній Європі та на неозорих просторах Південно-Східної Азії, Африки і Латинської Америки. Окрім католиків, традиційне християнське звернення прижилося серед лютеран

і деяких інших протестантських спільнот (по-німецьки «Gelobt sei Jesus Christus!»), а також серед православних (насамперед у Східній Європі). Водночас вірні й духовенство Грецької та Руської Православних Церков не послуговувалися і не послуговуються цим словосполученням. Таким чином, привітання «Слава Ісусу Христу!» не є греко-католицьким «винаходом». Більше того, історичні джерела засвідчують, що воно з'явилося в Галичині значно пізніше, ніж в інших регіонах сучасної України, поширюючись у давній Київській митрополії найперше в литовсько-білоруських єпархіях та на Волині й Холмщині.

Вірогідно, християнське привітання стало відомим у середовищі руського (українсько-білоруського) клиру і мирян уже в другій половині XVI ст. Саме тоді єзуїти розгорнули жваву діяльність у багатьох місцевостях сучасної Білорусі, Литви, Польщі й України. Після проголошення Берестейського поєднання 1596 р. слова «Слава Ісусу Христу!», як припускаємо, поступово набули популярності серед унійного духовенства і міщан – католиків східного обряду в найбільших міських осередках (Берестя, Вільно, Володимир, Луцьк, Львів, Полоцьк, Холм тощо). Проте на офіційному, єрархічному рівні дана комунікативна практика була апробована лише в другій половині XVIII ст. Уперше на неї публічно звернув увагу коад'ютор Київської митрополії та львівський єпископ Лев Шептицький (1748-1777), під духовною владою якого в 1770-х рр. перебувала більша частина Галичини, Київщина, Поділля та Брацлавщина. 18 липня 1777 р. Шептицький зі своєї резиденції в Радомишлі видав пастирське послання¹ до священників і мирян, в якому мовилося про обов'язкове запровадження християнського привітання «Слава Ісусу Христу!» в усіх 2000 парафіях Київської унійної архієпархії.

З послання Шептицького дізнаємося, що унійний єпископат вже робив спроби прищепити своїм вірним звичай вітатися «Слава Ісусу Христу!», зокрема з нагоди проголошення папських Ювілейних років. Однак тоді їхні зусилля «до skutku по многих местцах не пришли». Тому, аби ця формула «в памяти побожных парохіян вкоренилася та ісполняема била», владика Лев наказав усім парафіянам уживати слова «Слава Ісусу Христу!» «від приходящих в дом, або правовірних християн, які зустрічаюся»; – а тим, які відходять і взаємно собі бажають добра, говорити «На віки, амінь». Українське населення Правобережжя заохочувалося до сприйняття даної практики можливістю «отримання відпусту, відпущення гріхів за преступления нашi перед Богом і спасіння ради душі

---

¹ Єдиний виявлений на сьогодні примірник цього послання зберігається в Центральному державному історичному архіві України у Львові, фонд 201 (Львівська греко-католицька митрополічна консисторія), опис 46, справа 3055, аркуш 27.

християнської». З метою утвердження нового привітання, кожен священник зобов'язувався в неділю і свята оголошувати зміст пастирського послання Шептицького своїм парафіянам й одночасно вимагати від них особисто послуговуватися словотвором.

Очевидно, гасло «Слава Ісусу Христу!» – «Слава на віки» («На віки, амінь») знайшло швидкий відгук серед уніатів Правобережної України (Брацлавщини і Київщини), бо вже невдовзі поширилося на українські парафії сусіднього Поділля, а відтак і Галичини. 27 листопада 1790 р. львівський владика Петро Білянський (1781-1798), до юрисдикції якого також належала «Кам'янецька єпархія» (понад 800 унійних парафій), видав окреме пастирське послання про обов'язкове запровадження на теренах Поділля, «за прикладом інших єпархій», християнського звичаю вітатися словами: «Слава Ісусу Христу!» – «На віки віків!» («Амінь!»)². Наголошувалося, що говорити таким чином, «прославляючи найсвятіше Ім'я Христове», необхідно було «при зустрічі, під час привітання і проходження повз один одного, відкинувши давні посполиті вирази, котрі мало що, або й нічого не значать». Так само подолани повинні були повсюдно вживати це словосполучення, «аби всі єдиними устами й одним серцем прославляли Господа». Від уніатів Поділля християнське привітання наприкінці XVIII ст. потрапило в греко-католицькі парафії Галичини, чому значною мірою сприяла масова міграція українського духовенства і частини мирян з окупованого росіянами Правобережжя у володіння Габсбургів.

Таким чином, пастирські послання Лева Шептицького 1777 р. і Петра Білянського 1790 р. виявилися завершальним акордом інкультурації впродовж XVI–XIX ст. у Київській Церкві новочасних засобів євангелізації. Масове поширення в Україні християнського привітання «Слава Ісусу Христу!» було своєрідним «процесом цивілізування» (за Норбертом Еліасом) суспільства та відображало специфіку католицького християнства XVIII ст. з його яскраво вираженими формами барокової релігійності. За посередництвом привітання «Слава Ісусу Христу!» в подружнє життя, родину, систему виховання й початкову освіту, публічну сферу (відносини між людьми) проникали модерні форми інституційного примусу, а також відбувалася регламентація норм поведінки. Вміло використовуючи нові вербальні засоби комунікації, унійна єпархія здобула потужний інструмент соціального дисциплінування багатомільйонної спільноти католиків східного обряду. З іншого боку, поява «Слава Ісусу Христу!» уможливила

---

² Примірник послання виявлено у Відділі рідкісної книги Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника (№ Ст-33329).

духовенству дієвіше виконувати свої душпастирські обов'язки, формуючи консолідовану, конфесійно самосвідому релігійну громаду.

***   ***   ***

Маючи багату церковно-історичну традицію, християнське привітання «Слава Ісусу Христу!» у сучасному секуляризованому світі зустрічається зі щораз більшими викликами, котрі маргіналізують цю давню практику, щораз більше витісняючи її з публічної сфери і навіть релігійного життя. У таких традиційно католицьких регіонах Європи, як Баварія, привітання «Grüss Gott!» («Вітай Бога!») стає все менш популярним серед молоді й у сфері обслуговування. Нещодавно мешканці німецької землі Баден-Вюртемберг та німецькомовних районів Швейцарії отримали електронні повідомлення про те, що місцева влада схильна обмежити вживання популярного вітання «Grüezi» (скорочене від «Grüß euch Gott»), покликаючись на негативну реакцію мусульман і необхідність дотримуватися політкоректності. Виглядає на те, що в незалежній Україні словосполучення «Слава Ісусу Христу!» й надалі залишатиметься виразно емоційним публічним знаком релігійної, культурної й регіональної ідентичності насамперед для духовенства і мирян Церков киевохристиянської традиції, котрі проживають на теренах історичної Галичини. І це попри те, що сюди це привітання прийшло лише якихось двісті років тому з Правобережної України, а первісно було запозичене греко-католиками й православними від латинників!

Ігор Скочиляс, історик